

Bakgrund och arrangemang för arbetsmiljö i mikro- och småföretag i EU – Sesameprojektet

Europeiska riskcentrumet
Sammanfattning

Författare:

David Walters och Emma Wadsworth, Cardiff Work Environment Research Centre (CWERC) Cardiff University, för forskningsgruppen för projektet Safe Small and Micro Enterprises (SESAME).

Tack till de medverkande

Forskarna i Sesameprojektets centrala forskargrupp har bidragit till rapporten. I gruppen ingår Monique Ramioul och Laurianne Terlinden, Research Institute for Work and Society, Katholieke Universiteit Leuven (HIVA-KU Leuven); Peter Hasle, Jan Vang och Bjarke Refslund, Centre for Industrial Production, Aalborg University (CIP) och Ann-Beth Antonsson, IVL Svenska miljöinstitutet (dessa båda institutioner är ansvariga för tidigare versioner av den text som återfinns i kapitel 6); Lothar Lißner och Réka Zayzon, Kooperationsstelle Hamburg IFE (KOOP). Rapporten har även kommenterats av de forskare som ingår i SESAMEs projektgrupp: Politecnico di Milano (POLIMI), Tallinn School of Economics and Business Administration, Tallinn University of Technology (TTU) och National Research and Development Institute of Occupational Safety (INCDPM, Rumänien).

Vi vill också rikta ett stort tack till ledamöterna i projektets rådgivande styrelse, Ellen MacEachen, Joan Eakin, Michael Quinlan och Jukka Takala, för deras mycket hjälpsamma och insiktsfulla kommentarer om rapporten, samt Vicky Parkin för hennes hjälp med att utarbeta det slutliga utkastet. Vi vill dessutom tacka EU-Oshas personal och representanterna för kontaktpunkterna för deras kloka synpunkter.

Projektledning: Malgorzata Milczarek, Marine Cavet – (EU-Osha)

**Europe Direct är en tjänst som hjälper dig att få svar
på dina frågor om Europeiska unionen**

Gratis telefonnummer (*):

00 800 6 7 8 9 10 11

(* Vissa mobiltelefonoperatörer tillåter inte 00 800-nummer, eller avgiftsbelägger dem.

Mer information om Europeiska unionen finns tillgänglig på internet via Europa-servern (<http://europa.eu>).

Kataloguppgifter finns på publikationens omslag.

Luxemburg: Europeiska unionens publikationsbyrå, 2016

ISBN: 978-92-9240-905-0

doi: 10.2802/905

© Europeiska arbetsmiljöbyrån, 2016

Kopiering tillåten med angivande av källan.

Förord

Mikro- och småföretag utgör ryggraden i Europeiska unionens ekonomi och betraktas som viktiga pådrivande faktorer för ekonomisk tillväxt, innovation, sysselsättning och social integration. Omkring hälften av Europas arbetstagare är anställda i mikro- och småföretag. En effektiv hantering av arbetsmiljöfrågor i mikro- och småföretag är avgörande för att trygga både arbetstagarnas välbefinnande och dessa företags långsiktiga ekonomiska överlevnad. Statistik och undersökningar visar emellertid att arbetsmiljön för många arbetstagare i mikro- och småföretag är dåligt skyddad, och att få till stånd ett bra arbetsmiljöarbete i mikro- och småföretag är en viktig utmaning. Problemet erkänns i EU:s strategiska ram för arbetsmiljö 2014–2020, som antagits av Europeiska kommissionen, där ett av de viktigaste strategiska målen på arbetsmiljöområdet är att mikro- och småföretag ska bli bättre på att inrätta effektiva och ändamålsenliga åtgärder för att förebygga risker.

Mot bakgrund av de befintliga bristerna i fråga om arbetsmiljökrav och arbetsplatspraxis lanserade EU-Osha ett treårigt projekt (2014–2017) som omfattar en rad olika områden med ett övergripande syfte att identifiera viktiga framgångsfaktorer när det gäller policyer, strategier och praktiska lösningar för att förbättra arbetsmiljön i Europas mikro- och småföretag. Projektet ska genomföras av en grupp forskare som utgör Sesame-konsortiet (Safe Small and Micro Enterprises), och har tre huvudmålsättningar. Det ska tillhandahålla evidensbaserat stöd för policyrekommendationer och bidra till de pågående diskussionerna om en europeisk arbetsmiljölagstiftning med inriktning på småföretag. Det ska dessutom identifiera god praxis på arbetsplatsnivå för att hantera arbetsmiljöfrågor, samt underlätta ytterligare utveckling av befintliga eller nya praktiska verktyg, bland annat det interaktiva onlineverktyget för riskbedömning (OiRA). Slutligen ska resultaten ligga till grund för framtida forskning för att öka kunskaperna om viktiga arbetsmiljöfaktorer i mikro- och småföretag som verkar i dynamiskt föränderliga ekonomier.

I rapporten presenteras resultaten från projektets första fas, där man granskade aktuell kunskap om arbetsmiljö i mikro- och småföretag, identifierade vad som för närvarande är känt och var bristerna finns, inbegripet i vilken mån arbetsmiljöåtgärder har vidtagits och deras resultat, liksom kontextuella frågor som rådande lagstiftning och tillgängligt stöd. Rapporten ger projektet en gedigen forskningsbas att utgå från i det fortsatta arbetet med att stödja politiska rekommendationer och främja utbyte av god praxis. I den påföljande projektfasen kommer vi att fördjupa undersökningen av mikro- och småföretag för att ur arbetsgivar- och arbetstagarperspektiv försöka förstå vilka problem och frågor som finns kring arbetsmiljön på arbetsplatsnivå. Detta kommer att följas av ytterligare undersökningar som involverar beslutsfattare, arbetsmarknadens parter och arbetsmiljöexperter, för att identifiera viktiga faktorer bakom framgångsrika politiska strategier och arbetsplatsinsatser. Resultaten, som kan ligga till grund för politiska rekommendationer och visar exempel på god praxis för att främja en bättre arbetsmiljö i mikro- och småföretag, kommer att offentliggöras och spridas av EU-Osha under de kommande åren.

Christa Sedlatschek

Direktör

Sammanfattning

Mikro- och småföretag utgör närmare 99 procent av företagen i Europeiska unionen (EU) och sysselsätter närmare 50 procent av EU:s arbetstagare. Med tanke på dessa siffror och den betydande roll som dessa företag spelar i samhället och i EU:s ekonomi, bör det vara uppenbart att det är viktigt med effektiva medel för att förebygga arbetsmiljöskador bland arbetstagarna i dessa företag. Med detta i åtanke är syftet med denna översyn att bidra till en initierad EU-övergripande analys av de aktuella kunskaperna om hur arbetsmiljöarbetet kan se ut och vilka erfarenheterna är inom mikro- och småföretag. I översynen granskas forskning om mikro- och småföretag och deras roll i EU:s ekonomi samt mätningar av känd dödlighet och ohälsa i samband med arbete i dessa företag och förebyggande åtgärder som vidtagits för att skydda arbetstagarna från skador. Vid översynen har tillbörlig hänsyn tagits till de strukturella, ekonomiska och politiska sammanhangen i EU:s medlemsstater. Översynen är avsedd att ge underlag för diskussioner om framtida politisk utveckling inom detta viktiga område och samtidigt hjälpa till att identifiera viktiga brister i den nuvarande förståelsen.

Den metod som använts i översynen skiljer sig från tidigare undersökningar på flera viktiga sätt.

För det första fokuserade den på relevant forskningslitteratur och använde kraftfulla urvalskriterier för materialet som skulle gås igenom. Vi har använt ett kritiskt realistiskt synsätt i vår bedömning av litteraturen, och använt en metod för *realistisk utvärdering* för att upptäcka i vilken omfattning kunskap tillförs om "vad som fungerar, för vem och i vilka sammanhang" i vår granskning av exempel på åtgärder som vidtagits för arbetsmiljön i mikro- och småföretag och tillgängliga strategier och resurser för att stödja dem.

För det andra tar mycket av forskningen om arbetsmiljö i mindre organisationer huvudsakligen upp ägarnas och chefernas erfarenhet och behov, där man antar att det finns ett gemensamt intresse mellan dem, deras företag och deras arbetstagare. Den bredare litteraturen om anställnings- och produktionsförhållanden i små företag låter emellertid förstå att dessa antaganden inte stämmer helt. Vi har därför också inriktat vår översyn på att granska forskningen med avseende på de sociala och ekonomiska sammanhangen och regelsystemen där erfarenheterna från arbete i mikro- och småföretag finns. Genom denna tillnärmning har det tydligt framgått att dessa aspekter endast studerats i begränsad omfattning i mikro- och småföretag, vilket inte är fallet när det gäller forskning om större organisationer. Detta är ett viktigt förbiseende av flera skäl, bland annat med tanke på de utmaningar avseende reglering och regelkontroll som svårnåbara mikro- och småföretag utgör, effekten detta har haft på omarbetning och nytt fokus på regelstrategier, i vilken omfattning dessa strategier är "smarta" (exempelvis hur de utnyttjar mikro- och småföretags ställning i värdekedjan) när det gäller att utvidga omfattningen eller effekten av reglering, och de politiska och ekonomiska sammanhang där omarbetning och nytt fokus har skett, samt kopplingen till diskussionen om reglering, risk och regelbördan för mikro- och småföretag. Vi har därför strävat efter att åstadkomma en mer *kraftfull socialrättslig analys* av erfarenheterna av arbetsmiljö och dess reglering i mikro- och småföretag än vid tidigare översyner.

För det tredje har vi i viss utsträckning tagit hänsyn till effekterna av de landspecifika omständigheter som gäller där mikro- och småföretagen är belägna, och noterat att det finns bevis för skillnader mellan medlemsstater när det gäller förekomsten och kvaliteten på arbetsmiljöåtgärder i mikro- och småföretag. I vår analys har vi grupperat EU:s medlemsstater utifrån gemensamma egenskaper med avseende på ekonomi, arbetets struktur, reglering och offentlig administration, för att tillhandahålla sammanhang som bidrar till förståelsen av skillnader i fråga om "vad som fungerar och för vem" när det gäller arbetsmiljöåtgärder i mikro- och småföretag i EU:s olika medlemsstater.

Sammanfattningsvis undersöks i översynen de bakgrundsförhållanden, mekanismer och omständigheter som formar erfarenheterna av arbetsmiljöåtgärder för arbetstagarna i mikro- och småföretag, på sätt som kan vara användbara både inom forskning och politik. Tanken är att kritiskt granska nuvarande kunskap om åtgärder och resultat inom arbetsmiljö i mikro- och småföretag, de strategier som finns för att stödja dem och deras sociala, ekonomiska och rättsliga sammanhang och för framtida forskning överväga effekterna av de brister som identifierats.

De viktigaste resultaten

Vår analys bekräftar betydelsen av mikro- och småföretag i EU:s ekonomi. Utöver deras viktiga roll i samhället kan detta ses direkt i termer av antal och som en källa till sysselsättning för en betydande del av EU:s arbetstagare. Dessutom ses det mer indirekt i deras stöd till verksamhet och produktivitet i större organisationer som de är knutna till i värdekedjor, genom olika utlokaliserade verksamheter och relationer med leverantörer och underleverantörer. Man kan också tydligt se, som ett resultat av kopplingen mellan grupper av organisatoriska och affärsmässiga strategier och de mångfacetterade begränsningarna av resurser som är tillgängliga för dem, att en betydande del av dessa mikro- och småföretag använder så kallade "low-road"-strategier för sin ekonomiska och affärsmässiga överlevnad. De många arbetstagare som är anställda i denna typ av företag löper störst risk att uppleva svåra arbetsförhållanden, dålig arbets kvalitet och proportionellt större risker för hälsa, säkerhet och välbefinnande.

Även om det finns avsevärda osäkerheter i uppgifterna som gör tillförlitliga jämförande studier svåra, finns det ändå gott om bevis i forskningslitteraturen för att allvarliga skador och olyckor förekommer proportionellt oftare i mindre företag än i större. Detta trots sektorns obestridda starka påverkan på arbetsmiljöresultatet. Bevis för storlekseffekter är svårare att utvärdera när det gäller arbetsförhållanden och arbetsrelaterade hälsoeffekter, men det finns många exempel på dåliga resultat även här, och det finns ingenting i litteraturen som tyder på att arbete i mikro- och småföretag generellt skulle vara mer hälsosamt eller säkrare än i större organisationer. Det finns därför fog för oro när det gäller arbetsmiljöåtgärderna i en betydande del av mikro- och småföretagen. Detta är en oro som i större eller mindre utsträckning gäller i alla EU:s medlemsstater; situationen är knappast tillfredsställande i någon av dem.

Våra resultat pekar på att det finns en uppsättning socioekonomiska faktorer och bestämmelser som samverkar och som i en betydande andel av de mindre företagen leder till högre arbetsmiljörisker för arbetstagarna jämfört med större företag i jämförbara sektorer. Det finns många undersökningar där orsakerna identifieras till bristande arbetsmiljöåtgärder i denna typ av företag:

- Många mikro- och småföretags svaga ekonomiska ställning och den låga nivån på investeringar de har möjlighet att göra i infrastruktur för arbetsmiljön.
- Den begränsade kunskapen, medvetenheten och kompetensen hos deras ägare och chefer när det gäller både arbetsmiljöfrågor och lagstadgade krav.
- Begränsad förmåga att hantera verksamheten systematiskt.
- Deras attityder och prioriteringar med tanke på de begränsade resurser som står till deras förfogande och deras oro för företagets ekonomiska överlevnad, vilket leder till att arbetsmiljön som regel får låg prioritet.

Vi undersökte dessa underliggande svagheter ytterligare genom att granska forskning om arbetstagares erfarenheter, arbetsrelationer och regler när det gäller arbetsmiljö. Vi fann att den "allmänna och flerdimensionella bristen på resurser" att lägga på arbetsmiljöarbete som upplevdes i många mikro- och småföretag var en del av ett större sammanhang, med kopplingar till sociala, ekonomiska och rättsliga faktorer, arbetsmarknadsrelationer samt strukturer och affärsrelationer där mikro- och småföretag finns. Inriktningen på litteratur med ett bredare fokus som tar upp dessa frågor bidrog till att fästa uppmärksamheten på mikro- och småföretagens heterogena utformning, inte bara när det gäller deras institutionella mångfald utan även när det gäller olika erfarenheter inom dem och framför allt arbetstagarnas erfarenheter, som ofta skiljer sig mycket från arbetsgivarnas i dessa företag.

Vi drog vidare slutsatsen att forskning om arbetsmiljölagstiftning i mikro- och småföretag visade på ett generellt begränsat engagemang och bristande praxis när det gäller efterlevnaden bland ägare och chefer i dessa företag. Det är också bland dessa som de mest utmärkande fallen av bristande arbetsmiljö kan ses. Återigen står vi inför en situation som är komplicerad, och mikro- och småföretagens heterogena utformning bidrar till en splittrad bild. Vi noterade klassificeringar i litteraturen som försöker beskriva efterlevnadsbeteenden och orsakerna till dessa, vilket ytterligare bekräftar att många mikro- och småföretag använder "low road"-strategier för att överleva, och där exponeringar som

är skadliga för arbetstagarnas hälsa och säkerhet sannolikt förekommer oproportionerligt ofta. Det är också ofta bland dessa företag som den rättsinriktade forskningen noterar större förekomst av bristande efterlevnad. Vi fann en rad framväxande regleringsstrategier för att möta dessa utmaningar som drar paralleller till den nuvarande förståelsen i den akademiska litteraturen om fördelarna med en blandning av rättsliga lösningar i nya synsätt på ekonomisk styrning och reglering. Vi noterar emellertid också att forskningsevidensen för deras framgång är begränsad.

När det gäller strategier för att stödja utvecklingen av lämpliga åtgärder för arbetsmiljön i mikro- och småföretag hittade vi vissa bevis för hur effektiva specifika åtgärder är. Totalt sett visar våra resultat emellertid att forskningen inom detta område fortfarande är begränsad när det gäller analys av sammanhanget där åtgärden äger rum och rörande möjligheterna till överföring. Detta leder till slutsatsen att det – trots en spirande litteratur som tar upp olika specifika åtgärder – fortfarande finns stort utrymme för ytterligare utvärdering av dessa bredare frågor innan en korrekt förståelse kan uppnås för "vad som fungerar, för vem och i vilket sammanhang".

Vårt resultat tyder på att nationella sammanhang också är viktiga avgörande faktorer för arbetsplatsarrangemang och deras resultat. I vår analys av uppgifterna i den europeiska företagsundersökningen om nya och framväxande hot (Esener-2) har de medlemsstater där regelkrav med avseende på förfaranden för hantering av arbetsmiljöfrågor funnits längeligtvis angivit att de har fler bra exempel på god praxis för hant, vanering av arbetsmiljöfrågor än de länder där kraven inte funnits lika länge. Som vi hävdar i den fullständiga rapporten förenklar dock denna observation alltför mycket det som sannolikt är en mer komplicerad verklighet, där dessa nationella skillnader inte kan förklaras enbart av hur länge övergången från föreskrivande till processbaserad reglering har pågått i respektive medlemsstat. De är enklare att förstå genom att ytterligare undersöka de underliggande avgörande faktorerna i dessa förändringar och den roll som ekonomiska aktörer, staten och det civila samhället spelar när det gäller att skapa dem, och vi tar upp dessa avgörande faktorer mer i detalj i rapporten.

I litteraturen hävdas exempelvis att det bland de grupper av länder som vi har använt för vår analys finns skillnader mellan mikro- och småföretag i de norra och västra medlemsstaterna, när det gäller förmågan att effektivt möta verksamhetsutmaningar i anslutning till globaliseringen, och mikro- och småföretagen i EU:s södra och östra medlemsstater, vilket i sin tur kan påverka andelen företag som tillämpar överlevnadsstrategier enligt "low road" i olika medlemsstater. Dessa skillnader är sannolikt inte enbart ett resultat av naturliga faktorer i mikro- och småföretagen, utan snarare av interaktionen mellan dessa företag och det sociala, politiska, rättsliga och ekonomiska sammanhang som omger dem. Bredare forskning har fokuserats på konsekvenserna av dessa sammanhang för frågor som kollektivförhandlingar och fastställande av löner, men det finns få undersökningar av deras roll när det gäller att påverka arbetsmiljöarrangemang och resultat.

Reflektioner om resultaten

Många källor beskriver mikro- och småföretag som ett betydande inslag i EU:s samhälle och ekonomi. De olika sätten att bedöma bidragen fungerar som en påminnelse om att de inte bara är en betydande källa till sysselsättning, utan också bidrar till större organisationers resultat och ofta gör det möjligt för dem att uppnå "ekonomisk effektivitet" eftersom kostnads- och riskbördan är utlokaliserad till dessa mindre företag. Det är också ytterligare en påminnelse om att i många sådana situationer är konsekvenserna av dessa risker ofta osynliga för rapporterings- och redovisningssystemen eftersom de faller utanför deras ansvarsområde. Det senare är till och med vanligare om man minns att den växande informella ekonomin i EU i stor utsträckning befolkas av mikro- och småföretag.

Kontrasterande redogörelser noteras i litteraturen om mikro- och småföretagens roll i ekonomin. Vissa, med fokus på företaget som är särskilt aktiva inom verksamheter som tillför stort mervärde, presenterar dem som entreprenörmässiga framgångssagor och betydande aktörer när det gäller att få fart på den ekonomiska tillväxten. Andra karakteriserar verksamheten hos många som överlevnadsstrategier enligt "low road" där verksamheter med bristande resurser verkar i ekonomins marginaler, ofta på marknader

med låga inträdeshinder, och ofta som underleverantörer eller i andra beroendeställningar i förhållande till större företag där de har litet utrymme för att delta i besluten. Ytterligare andra framställer arbete i mikro- och småföretag som mycket lönsamt, socialt integrerat, flexibelt och varierat, och som utförs frivilligt av enskilda med stark kompetens och med en inte obetydlig inverkan på arbetsmarknaden. Andra hävdar i stället ett överskott av arbetstillfällen med låg kvalitet som utförs av relativt lågutbildade eller på annat sätt missgynnade arbetstagare med bristfällig kompetens, betydande sårbarhet och osäker sysselsättning. Avslutningsvis visar kraftfull forskningsanalys, såsom anges ovan, ett omvänt förhållande mellan företagets storlek och allvarliga skador och olyckor, medan arbete med mindre tillförlitliga indikatorer (såsom olyckor som innebär att arbetet inställs och liknande) ibland antyder andra mönster, såsom bättre resultat bland mikroföretag än i småföretag.

Denna polariserade syn på mikro- och småföretag förklaras av den begränsade tillgången till tillförlitliga uppgifter och den heterogena utformning som kännetecknar mikro- och småföretag som grupp. Den visar att man behöver vara försiktig med att generalisera om mikro- och småföretag. Vissa breda kategoriseringar är emellertid viktiga och nödvändiga om politiken ska kunna bli effektiv. Våra resultat är tydliga i det hänseendet. När det gäller arrangemang för hälsa, säkerhet och välfärd för arbetstagare i mikro- och småföretag visar både äldre analytisk litteratur och resultat från nyare EU-övergripande undersökningar om dessa arbetsmiljöarrangemang konsekvent att de är betydligt sämre utvecklade på mindre arbetsplatser än på större, och det gäller oavsett sektor eller land. Även om inte alla dessa företag kan beskrivas på detta sätt tillämpar en betydande del av dem överlevnadsstrategier enligt "low road" och många är verksamma inom sektorer som traditionellt anses innebära höga risker för fysiska skador och ohälsa. Det finns ytterligare bevis på ett förhållande mellan dessa observationer och den oproportionerliga nivån av bristande arbetsmiljöarrangemang och -resultat och bristande arbetskvalitet bland en betydande del av dessa företag. Dessa är intressanta områden för ytterligare forskning och leder också till reflektioner om deras sammanhang.

Sammanhang

Det är tydligt att den dominerande ekonomiska politiken i EU och dess medlemsstater under de senaste årtiondena utgår från att mikro- och småföretag är relativt centrala för den ekonomiska tillväxten, och man har försökt att förbättra deras roll genom stöd från ekonomisk politik och regler som syftar till att främja flexibilitet och avskaffa det som betraktas som onödiga krav på verksamheten. En sådan politik kan bidra till allt färre arbetsmiljöregler, men det kan samtidigt hävdas att de bidrar till att främja "low road"-strategierna som tillämpas av en stor del av mikro- och småföretagen, eftersom de gör det enklare för svaga företag med begränsade resurser att överleva på dessa nivåer. Detta bidrar till att skapa förutsättningar för bristande arbetsmiljöarrangemang vilket i sin tur leder till dåliga arbetsmiljöresultat. Avregleringspolitik (eller en politik med nya regler) som syftar till att avskaffa regler, undanta företag under en viss storlek från att omfattas eller ändra deras tillämpning ingår i en bredare politik som är avsedd att minska statens rättsliga roll och institutioner mer generellt, och uppmuntra tillväxten av en marknad och andra former av privat reglering att ta över den rollen. Det har lett till att många institutioner för offentlig reglering, bland annat de som inrättats för att säkerställa tillsyn av arbetsmiljöåtgärder, har minskat i storlek och omfattning de senaste åren. Samtidigt har de varit tvungna att inrikta sina minskande resurser på allt mer komplexa och olikartade scenarier som omfattas av reglering, som en följd av att samma ekonomiska och reglerande politik också främjar utlokaliserade, splittrade och fragmenterade arbetsstrukturer i EU:s omstrukturerade och omorganiserade ekonomier. Trots en generellt förbättrad utveckling när det gäller andelen skador totalt sett är det svårt att bortse från slutsatsen att det finns kopplingar mellan dessa strukturella förändringar och den dåliga arbetsmiljöerfarenheten hos många arbetstagare i mikro- och småföretag, särskilt bland dem som är anställda i företag som tillämpar de överlevnadsstrategier enligt "low road" som vi tidigare har diskuterat. Mot den bakgrunden är det exempelvis inte helt klart hur EU:s strategiska ram för arbetsmiljö, som infördes 2014, ska kunna uppnå sin fastställda avsikt "att se till att arbetsmiljöreglerna följs bättre, särskilt genom att hjälpa mikro- och småföretagen att införa effektiva riskförebyggande insatser."

Dessutom visar våra resultat att denna utveckling innebär att tillsynsmyndigheterna, som fortfarande har i uppgift att se till att ansvariga i mikro- och småföretag följer reglerna, ställs inför tuffa utmaningar med en allt större "påhittighet kring regler" som de måste bemöta i flertalet medlemsstater, trots att de har mindre resurser än tidigare. En bredare undersökning om regler visar tydligt att den marknads- och frivilligbaserade typ av reglering som förespråkas i den ekonomiska politiken endast har en begränsad inverkan när det gäller mikro- och småföretag, som varken har viljan eller kapaciteten att genomföra den. När pris- och leveranskrav dominerar marknadens reglering och långa leverantörskedjor är det som gäller, har forskning om efterlevnad visat att större organisationer har mindre anledning att oroas över riskerna när det gäller regler och anseende i anslutning till deras affärsstrategier, jämfört med mikro- och småföretag som befinner sig i slutet av deras leverantörskedjor. Möjligheterna att möta dessa utmaningar som diskuteras i litteraturen, såsom att införa en kombination av regler, ge skyldigheter till leverantörskedjornas ansvariga, kombinera marknadsbaserade incitament med regelskyldigheter, i större utsträckning strategiskt använda olika sätt för att öka anseenderisken, och så vidare, är alla innovativa sätt att få svåråtkomliga ansvariga i småföretag att följa reglerna. Såsom vi har noterat visar emellertid våra resultat att bevisen för i vilken omfattning sådana synsätt verkligen används är begränsade.

Ytterligare forskning

Våra resultat motiverar till ytterligare forskning, huvudsakligen av två huvudtyper som är förbundna med varandra. För det första finns ett antal brister i de aktuella kunskaperna om arbetsmiljöfrågor i mikro- och småföretag i EU som det kan vara användbart att titta på i framtida undersökningar. För det andra finns ett antal frågor om kvalitet och täckning för tidigare forskning som på ett givande sätt kan tas upp i framtida undersökningar. Vi tar upp dessa i de följande underavsnitten. De presenteras närmare i slutsatserna till den här rapporten och i rekommendationerna.

Analys av kvantitativa resultat

Vi har visat att en långtgående och kraftfull analys ger starka bevis för ett motsatt förhållande mellan företagets storlek och andelen allvarliga och livshotande arbetsmiljöskador. Det finns utförliga bevis för liknande omvända kopplingar mellan storlek och resultat i fråga om riskexponering i förbindelse med andra typer av skador, arbetsrelaterad ohälsa, jobbets kvalitet och arbetsmiljön. Kvaliteten och tillgängligheten när det gäller bevisen för det senare är emellertid bristfälliga och varierar mellan medlemsländerna. Det finns också tecken på att de nationella undersökningarna som genererar detta minskar i antal och kvalitet. För merparten medlemsstater finns ingen sådan analys. Med tanke på de politiska frågor som tagits upp i föregående avsnitt, och särskilt uppnåendet av en balans mellan att stödja mikro- och småföretags roll i ekonomin och att skydda arbetsmiljö och välfärd för de miljoner arbetstagare som är anställda hos dem, är tillgängligheten till tillförlitliga uppgifter för analys av arbetsmiljöresultat viktig och kan ge underlag för bättre analys av effekterna av storlek och sektor.

Kontentan av våra resultat är att för en betydande andel av arbetstagarna i mikro- och småföretag ökar risken för deras säkerhet och hälsa genom en kombination av olämpliga arrangemang för att skydda dem i scenarier där det finns betydande faror, och särskilt i företag som tillämpar så kallade "low-road"-strategier för att överleva ekonomiskt. Det finns emellertid definitivt andra mikro- och småföretag där mindre farligt arbete utförs och även de där överlevnadsstrategier enligt "low road" undviks till förmån för de som leder till en mer framgångsrik verksamhet. Det finns några tecken i den aktuella forskningen på att risker kan hanteras bättre inom denna grupp, med positiva resultat för arbetsmiljön kopplat till framgångsrik verksamhet. Korrekta uppgifter finns emellertid inte tillgängliga. Möjligheterna till ytterligare undersökning av alla dessa frågor skulle underlättas av mer fördjupade och jämförande analyser av bättre kvantitativa uppgifter som återspeglar erfarenheter inom sektorn och nationellt.

Bakgrund

Det finns goda skäl att gå längre än det begränsade perspektivet i mycket av den specialiserade arbetsmiljöforskningen om mikro- och småföretag som tenderar att i stor utsträckning avvärjas utifrån ägarens-chefens intressen och erfarenheter. Ny forskning behöver ta större hänsyn till kvaliteten på *arbetstagarnas erfarenheter* när det gäller arbetsmiljön i mikro- och småföretag. Det innebär inte att ägare- chefer ska undersökas mindre – arbetsmiljöforskning har helt korrekt identifierat deras avgörande roll. Inte heller betyder det att man kan bortse från verksamheten och det ekonomiska sammanhanget för små- och mikroföretag. Men det är viktigt att medge att undersökning av sammanhangen och avgörande faktorer för arbetstagarnas erfarenheter kräver en lämplig konceptuell ram och metod som vi anser ofta saknas i specialistforskning om arbetsmiljö. Det finns flera exempel på undersökningar i den bredare litteraturen om sociologiska och arbetsmässiga relationer som ger vissa användbara indikationer på hur detta kan uppnås.

Det måste också medges att "going upstream" innebär att förstå effekterna av de affärsmässiga, ekonomiska och regelmässiga sammanhang där arbetsmiljöarbetet ingår i mikro- och småföretag. Det finns konsekvenser för arbetsmiljön som hänger samman med den beroendesituation som dikteras av mikro- och småföretagens affärsmässiga ställning, och det finns betydande forskning som visar att detta har djupgående effekter för typen av arbetsmiljöresultat i ett bredare sammanhang av reglering och styrning. Det finns en växande mängd litteratur som undersöker dessa effekter på villkoren för arbetet och dess styrning och reglering, även om det inte direkt gäller mikro- och småföretag. Det finns också en snabbt växande mängd arbete som visar på den roll som spelas av den informella ekonomin, odeklarerat arbete och ekonomisk migration, vars effekter alla sannolikt upplevs oproportionerligt i mikro- och småföretagen, särskilt de som tillämpar "low road" som överlevnadsstrategi. Det finns därför betydande brister som behöver fyllas med ytterligare forskning också här.

Insatser

De brister vi har funnit i förståelsen av relationen mellan åtgärd, effektivitet, överförbarhet och de bredare reglerande och ekonomiska sammanhang som styr dessa frågor pekar på att det behövs framtida forskning som går längre än de i stor utsträckning beskrivande berättelserna om program, strategier och åtgärder och åstadkommer lämpligare och kraftfullare *utvärdering av deras användning och effekter* i förhållande till sektorns kännetecken och sammanhang.

Vi har också noterat att insatsforskning om mikro- och småföretag mest fokuserar på arrangemang för att hantera konventionella risker förbundna med kemisk, fysisk eller biologisk exponering. Det finns inte många undersökningar som granskar åtgärder som syftar till att stödja förebyggande eller kontroll av psykosociala risker i mikro- och småföretag. Man behöver framför allt ytterligare undersöka de eventuella förbindelserna mellan arbets kvalitet, arbetsförhållanden och psykosociala risker som anges i både samlade kvantitativa uppgifter på hög nivå och mer fördjupade kvalitativa studier av "inbudda" erfarenheter inom små- och mikroföretag. Man behöver också fastställa huruvida det finns utrymme för åtgärder för att förbättra resultaten i förhållande till arbetstagarnas mentala och emotionella hälsa i dessa situationer.

Nationella sammanhang

I vår översyn betonas betydelsen av nationella sammanhang för att utforma arbetsmiljöarrangemang och deras resultat i mikro- och småföretag. Detta gäller även för åtgärdens effektivitet. Det är tydligt att ingendera existerar i vakuum, utan ingår som en del i ett bredare nationellt "arbetsmiljösystem" i respektive land. Vi anser att det synsätt vi tillämpat på samlade länder i den analys som presenteras i den här översyn är en användbar modell för att ytterligare och mer i detalj analysera de avgörande faktorerna för arbetsmiljöarrangemang i mikro- och småföretag och hur åtgärderna för att förbättra dem kan bli effektivare.

Slutsatser

Sammanfattningsvis belyser vår översyn bristande arrangemang och svaga resultat när det gäller arbetsmiljön bland en betydande del av mikro- och småföretagen och identifierar orsakerna till detta enligt litteraturen. Den visar på den roll som ekonomiska och rättsliga sammanhang spelar i detta hänseende, liksom politik på EU-nivå och nationell nivå när det gäller dessa svagheter. Det visar också vilka lärdomar som kan dras från tidigare forskning om åtgärder och resurser som krävs för att bidra till att förbättra dessa arrangemang och resultat. Avslutningsvis identifieras också ett antal brister i vår förståelse för dessa frågor och det sammanhang där de uppstår. Ytterligare undersökningar inom dessa områden är motiverade och skulle vara till nytta. Vi anser att detta bäst kan undersökas genom framtida fältundersökningar i mikro- och småföretag, genom detaljerade nationella studier som innefattar mer fördjupad analys av det bredare rättsliga, ekonomiska och politiska sammanhang som identifieras i föreliggande rapport som faktorer som på ett avgörande sätt påverkar arbetsmiljöarrangemang och resultat i mikro- och småföretag.

Europeiska arbetsmiljöbyrån (EU-Osha)

bidrar till att göra Europa till en säkrare, hälsosammare och produktivare plats att arbeta på. Den undersöker, tar fram och sprider tillförlitlig, balanserad och opartisk information om arbetsmiljöfrågor och anordnar Europaomfattande upplysningskampanjer. Arbetsmiljöbyrån inrättades av EU 1994 och har sitt säte i Bilbao i Spanien. Den sammanför företrädare för Europeiska kommissionen, medlemsstaternas regeringar, arbetsgivar- och arbetstagarorganisationer samt ledande experter från alla EU:s medlemsstater och andra länder.

Europeiska arbetsmiljöbyrån

Edificio Miribilla, Santiago de Compostela 12, 5th flor
48003 Bilbao (Vizcaya), SPANIEN
Tfn +34 944358400
Fax +34 944358401
E-post: information@osha.europa.eu

<http://osha.europa.eu>

